

Ota Pavlíček (ed.): Jeroným Pražský Středověký intelektuál, mučedník české reformace a hrdina národní tradice

Praha, FF UK–Filosofia 2018. 218 s.

Po tom, čo sme si v roku 2015 pripomenuli 600 rokov od dodnes znepokojujúceho odsúdenia a tragickej smrti Jana Husa,¹ priniesol nasledujúci rok 2016 rovnaké výročie aj v prípade podobného osudu Jeronýma Pražského.² Len pár dní pred okrúhlou pripomienkou tejto udalosti sa v máji 2016 vo Filozofickom ústave AV ČR uskutočnila konferencia *Jeroným Pražský – první český filosof?*, ktorá slúžila ako východisko recenzovaného zborníka.

V úvode publikácie jej editor, Ota Pavlíček, delí príspevky z hľadiska ich zamerania do troch hlavných skupín. Prvá časť textov sa venuje mysleniu a pôsobeniu Jeronýma. V druhej časti sa nachádzajú zaujímavé príspevky, ktoré mapujú problematiku hypotetickej kanonizácie českého filozofa a tému obrazového zaznamenania jeho osoby. Zborník uzatvárajú štúdie, ktoré sa venujú významu Jeronýma Pražského aj v širšom spoločenskom kontexte – od 19. storočia až po súčasnosť.

V prvom príspevku zborníka sa Ota Pavlíček venuje Jeronýmovi Pražskému ako filozofovi. Dôraz kladie najmä na jeho hlavné témy, ktorými sú *Štít viery* (*Scutum fidei*), existencia ideí v Božej myslí, náuka o stvorení a autorita Písma. Autor, aj v kontexte niektorých svojich iných štúdií,³ opätovne potvrdzuje, že *filozofická* tematika bola

1 Okrem viacerých českých publikácií si Husa pripomenulo i holandské vydavateľstvo Brill zborníkom: Šmahel, F. – Pavlíček, O. (eds.), *A Companion to Jan Hus*. Leiden–Boston, Brill 2015.

2 Jeroným Pražský (okolo 1378 – 30. 5. 1416) bol český filozof, stúpenec kresťanského reformného hnutia zo začiatku 15. storočia. Po tom, ako získal titul bakalár slobodných umení na pražskej univerzite, absolvoval štúdiá v Oxforde a na parížskej Sorbonne, kde získal titul magister slobodných umení. Pôsobil i na univerzitách v Kolíne nad Rýnom a v Heidelbergu. Z pobytu v Oxforde si priniesol niektoré Wyclifove texty a ako prívrženec filozofického realizmu podporoval reformné hnutie v Prahe aj na akademickej pôde, najmä v dišputáciách s nemeckými pedagógmi, ktorí stáli na strane nominalizmu. Na Kostnickom koncile bol obvinený nielen z kacírstva voči cirkvi, ale i z šírenia filozofických bludov. Nakoniec bol odsúdený a upálený necelý rok po Husovej poprave.

3 Pozri napr.: Pavlíček, O., *Scutum fidei christianae: The Depiction and Explanation of the Shield of Faith in the Realistic Teaching of Jerome of Prague in the Context of His Interpretation of the Trinity*. *Filosofický časopis*, 62, 2014, mimořádné číslo 1: The Bohemian Reformation and Religious Practice 9 (eds. Z. V. David – D. R. Holetón). Praha, Filosofický časopis–Filosofia 2014, s. 72–97; Pavlíček, O., “*Ipsa dicit, quod sic est, ergo verum.*” Authority of Scripture, the Use and Sources of Biblical Citations in the Work of Jerome of Prague. Transl. Z. V. David. *Filosofický časopis*, 63, 2015, mimořádné číslo 2: The Bohemian Reformation and Religious Practice 10 (eds. Z. V. David – D. R. Holetón – M. Dekarli – Ph. Haberkern). Praha, Filosofický časopis–Filosofia 2015, s. 70–89.

tomuto českému mysliteľovi bližšia než *teologická*, a to aj napriek tomu, že mu teologické a náboženské motívy slúžili ako východisko pre jeho vlastné filozofické úvahy. Ostatne, aj biblických autorov Jeroným považoval za filozofov, ako O. Pavlíček správne zdôrazňuje (s. 32).⁴

Martin Nodl sa vo svojej štúdií s názvom „Puri bohemi Jeronýma Pražského: K podobám českého národného vedomí a nacionalismu“ zaoberá problematikou príslušnosti obyvateľov Českého kráľovstva k českému národu, pričom porovnáva chápanie tejto príslušnosti mimo iného v kontexte *Dekrétu kutnohorského* a v Jeronýmovom texte *Recommendacio arcium liberalium*. Na rozdiel od Františka Šmahela,⁵ s ktorým na tomto mieste otvorene polemizuje (s. 39), kladie Nodl do kontrastu etnickú príslušnosť, tak ako sa vyskytuje v dekréte, s kultúrnou príslušnosťou (pravovernosťou) k českému národu, aká sa podľa neho vyskytuje u Jeronýma. „Ten, kto se v Českém království nenarodil, kdo do něho, byť v jakékoli době přišel z ciziny, nebyl pravým dědicem, a proto nemohl patřit k *natio bohemorum*. V *Dekretu kutnohorském* se tedy nepracuje s kulturním vymezením národa prostřednictvím ryzí, pravověrné víry, jako je tomu v případě *Chvály svobodných umění*“ (s. 43). Preplietanie nacionálneho momentu s prvkom – povedzme – duchovnejším, ktorý je naviazaný na správne chápanie náboženstva, nájdeme i u Husa.⁶ V neskoršom období na nich nadviazal T. G. Masaryk.

Komplikovanosť národnostnej otázky v Čechách dokumentuje v ďalšom príspevku Petr Hlaváček, ktorý sa zaoberá tzv. gréckym argumentom Jeronýma Pražského. Ten svojím tvrdením o tom, že Česi odvodzujú svoj pôvod od Grékov, podľa Hlaváčka posilňoval imperiálne povedomie Čiech, ktoré sa prejavovalo aj vďaka korunovácii Karola IV. za rímskeho cisára v roku 1355. V Jeronýmovom chápaní mal tak tento argument nepochybne politické zafarbenie, „etnogenetický kontext a nejspíše predstavoval i translačne-imperiálny instrument“ (s. 56), pričom však nebol priamo spojený so známym faktom, že kresťanstvo preniklo do Čiech vďaka východnej, tj. gréckej cirkvi. Hlaváček však pripomína i ďalší rozmer tohto argumentu, a to v súvislosti s povedomím o mesianistickom poslaní českého národa: „U Jeronýmova výroku nemůžeme vyloučit ani jistý eschatologický náboj, neboť takovýto ‚návrát‘ [získanie impéria od Nemcov – dopl. J.D.] by jistě byl i znamením parusie, tj. druhého Kristova příchodu“ (s. 51).

Spoločná štúdiá *Oty Pavlíčka* a *Miroslava Hankeho* nám predstavuje špecifický žáner pražských univerzitných dišpút, ktorými boli tzv. sofistické argumenty. Zameriava sa na jednu takúto diskusiu medzi Jeronýmom a protivníkom recepcie Wyclifových myšlienok v Čechách, Blažejom Vlkom (Blasius Lupus). Je zrejmé, že

4 Všetky stránkové odkazy v zátvorkách v texte sa vzťahujú k recenzovanej publikácii.

5 Pozri napr.: Šmahel F., *Život a dílo Jeronýma Pražského*. Praha, Argo 2010, s. 40–41.

6 Pozri napr.: Husovu obranu na obvinenia z rokov 1409 a 1414: Palacký, F. (ed.), *Documenta Mag. Joannis Hus. Praga, Sumptibus Friderici Tempusky 1869*, s. 164–185. Ďalej pozri Husov veľký výklad Desatora: M. Hus, I., *Výklady*. Ed. J. Daňhelka. Praha, Academia 1975, s. 189; s. 209–210.

Jeroným sa vo svojich odpovediach na Blažejom predložené sofizmy konzistentne pridrižiava realizmu. Badateľné je to najmä v odpovedi na prvý sofizmus týkajúci sa existencie všeobecných vlastností. V kľúčovom bode svojej afirmatívnej odpovede si podľa autorov štúdie Jeroným pomáha analógiou paralogizmov v trinitárnej i tradičnej logike. „V rámci nominalistické stratégie není prostor pro koherentní zavádění dalších forem identity a nominalisté nakonec musejí připustit, že trinitární logika se řídí specifickými princípy, které nelze racionálně objasnit. [...] Realistický přístup je oproti tomu přinejmenším v principu otevřen tomu, chápat logiku jako univerzální argumentační praxi aplikovatelnou ve všech kontextech“ (s. 74).

V krátkom, ale zaujímavom príspevku sa francúzsky historik *Nicolas Richard* venuje miestu Jeronýma Pražského na *Indexe zakázaných kníh*. Dielo českého filozofa ako celok sa objavilo už v jeho ranom benátskom vydaní z roku 1554. Index, ktorý bol zrušený v roku 1966, prešiel za pontifikátu Leva XIII. (1878–1903) aktualizáciou, v rámci ktorej z neho bolo – okrem iných – odstránené aj Jeronýmovo meno. Cieľom tejto úpravy bolo okrem iného nezáväzovať povedomie o množstve odsúdených diel, čomu dovtedajší Index kníh naopak pomerne dobre slúžil. Zákaz sa tak stále vzťahoval i na autorov pred rokom 1600, no už ich vyslovene nespomínal. Autor štúdie síce spomína aj iné dôvody, pre ktoré mohol byť Jeroným zo zoznamu v roku 1900 odstránený, nakoniec však predsa uzatvára že „nejmoudřejší je pravděpodobně zůstat u toho [...], že nový *Index* neobsahoval díla a autory zavržené před rokem 1600, ovšem jejich cenzura platila i nadále“ (s. 85).

Historik *Jan Stejskal* v texte „Alter Hieronymus“ predstavuje postavu mnícha Jana Jeronýma z Prahy,⁷ ktorý zomrel v roku 1440 v Benátkach, a po určitú dobu bol teda súčasníkom známejšieho Jeronýma Pražského, ktorému je venovaný recenzovaný zväzok. Stejskal poukazuje na určité paralely v ich životoch, na pôvodné odsúdenie husitského hnutia Janom Jeronýmom, ale i na jeho neskorší príklon ku konciliarizmu, ktorý bol po opustení koncilu v Bazileji roku 1433 príčinou jeho internácie v spomínaných Benátkach.

Milena Bartlová a *Martina Šárovcová* sa vo svojich kunsthistorických štúdiách venujú problematike možného výzoru Jeronýma Pražského a jeho zobrazovaniu v 15. a 16. storočí. S týmito dvomi textami je spojená aj obrazová príloha na konci publikácie.

V nasledujúcich dvoch príspevkoch sa *Ota Halama* a *Jakub Jiří Jukl* venujú účte, ktorá bola Jeronýmovi od jeho úmrtia prejavovaná, a zamýšľajú sa nad prípadnou kanonizáciou jeho osoby v reformačnom a pravoslávnom kontexte. Halama v článku s názvom „Svatý Jeroným Pražský“ popisuje vývoj účty k Jeronýmovi, ktorý sa

7 Jan Jeroným Pražský, známy aj ako Jan Silvanus Publikán z Prahy (okolo 1370 – 17. 7. 1440) bol český teológ a mních. Patril k rádu premonštrátov. Neskôr pôsobil v Poľsku a Litve. Následne v talianskom Camaldoli prestúpil do kamaldulského rádu. Vo Svätej zemi a na gréckych ostrovoch sa zúčastnil diskusií s pravoslávnyimi teológmi. Na domácej českej scéne patril k odporcom Husa a reformných myšlienok.

síce vždy tak trochu nachádzal v tieni Jana Husa, no práve vďaka spojeniu s Husovým menom jeho pamiatka nebola zabudnutá. Jukl predstavuje tie momenty z Jeronýmovho života a diela, ktoré ho nejakým spôsobom spájajú s pravosláviím. Ide najmä o jeho cesty do Svätej zeme a do Litvy. Jukl si ale všíma i možné teologické prieniky učenia českého reformátora s pravoslávnuou vierou. No napokon dospieva k záveru, že z dôvodu nespoľahlivosti informácií – či už z Jeronýmových ciest, alebo i z Kostnického koncilu – nie je možné spoľahlivo zrekonštruovať skutočný pomer Jeronýma k pravoslávii. Ani z teologického hľadiska nemožno povedať, „že by se Jeroným svou vírou pravoslávii přibližoval. Spíše v ní nevybočoval z mezí středověké západní teologie“ (s. 158).

Posledné tri štúdie recenzovaného zborníka sa venujú odkazu Jeronýma Pražského v moderných dejinách českého národa. *Jan Krško* popisuje snahu obyvateľov obce Hostokryje na Rakovnicku, ktorí sa v dvadsiatych rokoch 20. storočia usilovali o založenie pútnickej tradície k novovybudovanej kaplnke pomenovanej práve po Jeronýmovi. Ustanovenie nového kultu a tradície sa však nepodarilo, a to aj kvôli pasivite vtedajšieho vedenia Cirkvi československej.

Peter Morée sa podobne zaoberá púťami, ktoré sa uskutočnili v rokoch 1868 a 1883 v Kostnici, a zaraďuje ich do kontextu národného hnutia českého obrodzenia 19. storočia. Okrem toho si všíma i ohlasy v publicistike a literatúre, ktorých predmetom je Jeroným Pražský.

Celú publikáciu uzatvára text *Jaroslava Hrdličku* o mieste jeronýmovských skúmaní v celku diela historika Františka Micháleka Bartoša. Autor načrtáva i vzájomné kontakty Bartoša s významnými historikmi českej reformácie Pavlom Spunárom a Františkom Šmahelom, ktorý je autorom základnej monografie k postave českého reformátora s názvom *Život a dílo Jeronýma Pražského*.⁸

Táto publikácia by vďaka pomerne širokému zastúpeniu tém, ktoré v súvislosti s osobnosťou a dielom Jeronýma Pražského ponúka, mohla nájsť svojich čitateľov a ohlas i v širšej odbornej verejnosti. Jednotlivé štúdie obsahujú bohatý poznámkový aparát, aj s odkazmi na ďalšiu literatúru, no knihe by možno prospel záverečný zoznam literatúry, ktorý by obsahoval najpodstatnejší bibliografický výber prác vzťahujúcich sa k postave Jeronýma Pražského. Tento zoznam by pomohol čitateľom pri hlbšom skúmaní jednotlivých tém, ktoré otvára toto dielo, po zásluže venované odkazu významnej osobnosti českých dejín.

Juraj Dragašek

8 Šmahel, F., *Život a dílo Jeronýma Pražského*. Praha, Argo 2010. 424 s.